

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК III

Рівне – 2015

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. III / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2015. – 115 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 3 березня 2015 р.)

Рецензент:

КРИЛОВЕЦЬ А.О., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

ЗМІСТ

БЛИЗНЮК ЛЮДМИЛА

Міфологічний символізм числа в літературі
високого модернізму 1920-1930-х років..... 7

БРИЧКА КАТЕРИНА

Питання екзистенції людини в епоху війни (за творами
І. Багряного «Людина біжить над прірвою», «Огненне коло»)..... 13

ГІЛЬ ЛЮДМИЛА

Демонологічно-містичний аспект української химерної прози
(на матеріалі роману-балади Валерія Шевчука «Дім на горі»)..... 18

ГЛУЩУК АНДРІЙ

Художньо-стильові пошуки Богдана-Ігоря Антонича
у збірці «Привітання життя»..... 23

ДИМАН ЮЛІЯ

Експліцитна та імпліцитна версії міжтекстової взаємодії
(Микола Хвильовий та Михайло Коцюбинський)..... 29

КРАСНОЛЮБА КАТЕРИНА

Проекції «нової жінки» у повісті Ольги Кобилянської «Нюба»..... 34

ЛЯСКОВЕЦЬ ЮЛІЯ

«Місто» В. Підмогильного та «Степовий вовк» Г. Гессе:
українсько-німецькі текстові паралелі 1927 року 38

МИКИТЮК НАТАЛІЯ

Митець і влада (за романом-хронікою «Хрещатий яр» Докії Гуменної).. 42

ПАРФЕНІЮК ІРИНА

Жанрові особливості роману Людмили Коваленко «2245»..... 49

ПАХНІЮК КАТЕРИНА

Повість «Предание о Гаркуше» як просвітительський проект
у творчій спадщині Григорія Квітки-Основ'яненка..... 53

ПОСЛАВСЬКА ІНЕСА

Дискурс божевілля в романі «Перехресні стежки» Івана Франка..... 59

ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ

Творчість Валер'яна Поліщука в контексті естетичних самоокреслень
української літератури 20-х років ХХ століття 65

РЯБУШИЦЬ НАТАЛІЯ Готичний роман Миколи Гоголя: жанрові модифікації.....	72
САЙКО ОЛЕНА Життєві стратегії протидії терору у романі Івана Багряного «Тигролови».....	76
САХНЕВИЧ ТЕТЯНА Між любов'ю та смертю: дилема героїв повісті Ольги Кобилянської «Земля»	81
СКОРОХОД (КУТІНОВА) МАРІЯ Іван Гонта як літературний персонаж Антона Нивинського.....	87
СОЗОНІК МАРІЯ Культурологічний матеріал у позакласному вивченні роману Юрія Косача «День гніву».....	93
ФЕДОРИШИНА ЛІЛІЯ Лірика Ліни Костенко і Белли Ахмадуліної (порівняльно-типологічний аналіз).....	98
ЧУБИК ВІТА Концепція жіночих персонажів у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії».....	103
ШЕВЧУК ВІКТОРІЯ Міф про Ніобу в модерній та постмодерній версіях (повість «Ніоба» (1905) Ольги Кобилянської та роман «Діти Ніоби» (1996) Софії Майданської).....	107
ЯРОШ ТЕТЯНА Синтез мистецтв у творчості Михайла Коцюбинського (на основі етюдів «Цвіт яблуні»).....	112

CONTENTS

BLYZNIUK LIUDMYLA Mythopoetical Symbols Of Numbers In Literature Of High Modernism 1920-1930-th	7
BRYCHKA KATHERINE Problem with Existence of Man in War (on materials of novels <i>Lyudyna Bizhyt nad Prirvoyu (Man is Running along Abyss)</i> and <i>Ohnenne Kolo (Fire Ring)</i> by Ivan Bahrianyi).....	13
HYLL LIUDMYLA Mystical and Demonical aspect in the Ukrainian Magic Prose (on materials of novel <i>Dim na Hori (House on the Hill)</i> by Valeryi Schevchuk)...	18
HLUSCHUK ANDREW Art-style progressing in the Book <i>Pryvitannya Zhyttya</i> (<i>Welcome to Life</i>) by Bohdan Ihor Antonych.....	23
DYMAN YULIA Explicit and Implicit Version of Intertextual Relations (Myhajlo Kotcubinskiy and Mykola Khvyloviy).....	29
KRASNOLIUBA KATHERINE Projections of New Female Figure in Long Story <i>Niobe</i> by Olga Kobylanska.....	34
LYASKOVETS YULIA <i>Misro (City)</i> V.Pidmohylnoho and <i>Stepovyj Vovk (Steppenwolf)</i> H.Hesse: Ukrainian-German Text Parallels of 1927 Year.....	38
MYKHITYUK NATALIA Artist and Power (on the Text of Novel-chronicle <i>Khreshchatyi Yar (Groyn Ravine)</i> by Dokija Humenna).....	42
PARFENIUK IRYNA Genre Features of Utopia 2245 by Lyudmila Kovalenko.....	49
PAKHNIUK KATHERINE Story <i>A Legend about Harkusha</i> as Project of Enlighten Period in Creative Heritage of Hryhorii Kvitka-Osnovyanenko.....	53
POSLAVSKA INESA The Discourse of Madness in the Novel <i>Perekhresni Stezky (The Cross Paths)</i> by Ivan Franko.....	59

PROTSYSHYNA LILIJA Creative Works by Valerian Polischuk in Context of Aesthetic Identifications in the Ukrainian Literature in 20-th Years of XX Century.....	65
RYABUSCHYTS NATALIJA Gothic Novel by Nikolai Gogol: genre modifications.....	72
SAIKO OLENA Life Strategies in Counteract to Terror in the Novel <i>Tyholowy (Tiger Trappers)</i> by I. Bahrianyi.....	76
SAHNEVYCH TATIANA To Choose Love or Death: Dilemma to Heroes in the Novel <i>Zemlya (Land)</i> by Olga Kobylanska.....	81
SKOROHOD (KUTINOWA) MARIYA Ivan Gonta as a Literary Character by Antyn Nyvynskyi.....	87
SOZONIK MARIA Culturological Materials in Extra-curricular Study of the Novel <i>Den Hniwu (Dies Irae)</i> by Yuriy Khosach.....	93
FEDORYSHYNA LILIJA Lina Kostenko's and Bella Akhmadulina's Lyrics (Comparative-Typological Comparison).....	98
CHUBYK VITA The Concept of Female Characters in the Novel of <i>Solo dlja Solomiji (Solo for Solomia)</i> by Volodymyr Lys.....	103
SHEVCHUK VICTORIA The Myth of Niobe in MODern and Postmodern Versions (Olha Kobylanska's Novel <i>Nioba (Niobe)</i> (1905) and Sofiia Maidanska's novel <i>Dity Nioby (Niobe's children)</i> (1996)).....	107
YAROSH TATIANA Synthesis of Arts in Writing of Mykhailo Kotsyubynskyi (based on etude <i>Tsvit yabluni (Apple Blossom)</i>).....	112

Тетяна Ярош

Науковий керівник – канд. філол. наук Кирильчук О. М.

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО (НА ОСНОВІ ЕТЮДУ «ЦВІТ ЯБЛУНІ»)

У статті здійснено аналіз особливостей модерних практик у прозі Михайла Коцюбинського. Зокрема, авторка детально розглядає конструювання образної системи новели «Цвіт яблуні» через призму синтезу мистецтв.

Ключові слова: синтез, етюд, символ, модернізм.

In the article analyzes specifics of forward-looking practices in prose by Mychailo Kotsubynskyi. In particular, the author examines the configuration of imagery in text of etude and principle of synthesis of arts in it framework.

Keywords: synthesis of arts, etude, symbol, modernism.

Наповнення семантики художнього образу в малій прозі кінця XIX – початку XX століть вирізняється гармонійним поєднанням у ній естетики різних видів мистецтва. Ідейний зміст літературного твору охоплює не лише предметні та подієві елементи, а й риси сенсуалізму, тобто чуттєвих вражень, які отримані зокрема через образи кольору, звуку, дотику, запаху в тексті. Майстром творення такого мистецького симбіозу є Михайло Коцюбинський, у прозі котрого наявний потужний вплив музики та живопису. Художній світ письменник творить синестезійно, тобто залучає всі органи сприйняття. Осмислення методів, якими письменник досягнув вершини чуттєвої образності у своїх творах, є актуальним для сучасного літературознавства, адже дозволяє не лише збагнути синтез мистецтв у цілому як явище, а й скласти повнішу картину модерністичної наповненості творчості Михайла Коцюбинського.

Проблему синтезу мистецтв у різні часи розробляли багато дослідників. Класична філософія, яка базувалася на естетичних поглядах І. Канта, Ф. Шеллінга, А. Шопенгауера, Ф. Ніцше стала першоосновою для багатьох пізніших пошуків. Зокрема дослідник-філософ Г. Макаренко зазначає, що досягнути певне явище не можна лише раціональними методами, тому важливо вдаватися до нераціональних, тобто використовувати в процесі пізнання засоби мистецтва. Важливою в цьому плані є «музична мова» (мова афектів), бо емоції, що викликані музикою «дають найбільш повну ілюстрацію і адекватне вираження нашого внутрішнього світу з усім його багатством почуттів» [2, 63].

До проблеми дослідження синтезу мистецтв у творах Михайла Коцюбинського зверталися І. Денисюк, С. Єфремов, В. Шевчук, О. Рисак, Я. Поліщук, Р. Чопик та ін. Так, В. Шевчук, характеризуючи присутність елементів образотворчого мистецтва у прозі письменника, наголошував на тому, що «малюнків із гідною пластикою розсипано по творах М. Коцюбинського безліч. Все це створює загальну живу, насичену

запахами, барвами, чи то символами пробуджених відчуттів, атмосферу; часом пронизану сонцем, часом застиглу, холодну, часом нервово-трепітну, сумну, нудну... у такий спосіб створюється опромінена сяйвом слова картина, яка збуджує в читача постійне відчуття присутності в усьому мінливої, але вічної в своїй іпостасі краси...» [8, 20]. Дослідник слушно наголошує на особливій емоційно-настрійній атмосфері, що моделюється в новелістиці письменника за допомогою синтезування художньої палітри музичних та кольорових образів.

О. Рисак зауважує, що у Михайла Коцюбинського «фарби приходили на допомогу слову» і зовсім не були самоціллю, тобто кольори у творах письменника наділені вагомим «ідейно-естетичним навантаженням», вони є «способом розгортання художньої ідеї твору, атмосферою взаємин, художнім контекстом» [5, 242].

«Цвіт яблуні» за жанровим визначенням автора – етюд, що за своєю природою передбачає поєднання елементів з музичного та словесного мистецтва. Твір насичений словами з семантикою звуку, які творять настрої етюдю. Дослідник Ярослав Поліщук зазначає, що в новелі «Цвіт яблуні» «*.../* естетизація враження вимагає відмовитись від його реальності, «перекласти» на мову ідеального, себто мову мистецтва *.../*» [3, 94]. Відтак модерне сприйняття творчості провокує використання особливої образної синтезованої палітри звуку і кольору, котра радикально різниться від позитивістсько-реалістичного символізму.

Звукові образи переважають над іншими, адже саме звуки чинять найбільший вплив на психічний стан головного героя, сповіщають про те, що може трапитись, змушують моделювати можливі ситуації. В етюді сюжет зосереджується на звуковій гамі: «А свист не вгаває. Я його чую й крізь зачинені двері. Я не піду до спальні. Чого? Я й так бачу все, бачу свою дівчинку, її голі ручки на рядні; бачу, як ходять під рядном її груди, як вона розтулює розпечені губи й ловить повітря» [1, 169]. Головний герой «чуткий, як настроєна арфа, що гучить струнами од кожного руху повітря», він відчуває кожен звук, не може «чути того задушеного, з присвистом віддиху», «найменший шелест або стук – і моє серце падає і завмирає» [1, 169]. Звук в етюді – амбівалентний символ, бо, з одного боку, герой прислухається, щоб почути, що його дочка ще дихає, а з іншого – звук як вісник смерті: «сичання чигаючої смерті», «дикий крик, крик матері», «хтось раптом скрикне – й обірветься життя». Двозначність символу бачимо у рядках: «чи справді свист тихішає? Що ж воно – кінець? Але жінка мовчить, не чути плачу. А може, їй легше? Може, їй легше, моїй дитині? Може, все минеться...» або «Куди мені втекти од того свисту, де мені подітися? Я не маю вже сили слухати його...а тим часом я цілком впевнений, що я не вийду з сеї хати, бо я *не можу не слухати його*. Він мене приковує. Поки я чую його, я знаю, що моя дитина ще жива» [1, 171]. Герой із свого зачиненого кабінету вловлює та вгадує кожен звук: «Що то? Щось грюкнуло дверима та полопотіло босими ногами... кінець?», «...серце моє стало. Щось переливається, і дзвенить відро залізною дужкою. То Катерина...» [1, 171]. В етюді автор через

звукову палітру створює образ тривоги «дім не спить, у ньому живе щось велике, невідоме. Я чую, як воно дихає, зітхає, як неспокійно калатає його серце і б'ється живчик» [1, 170]. Крім цього, впродовж ночі чутно стукіт калатала нічого сторожа, яке «будить нічну тишу», цей звук пробуджує у приємні відчуття, зв'язок «з далеким минулим» та змушує героя забути про реальність, думати про свій розпочатий роман, роздвоює його свідомість: «Я стрепенувся. Що це зо мною? Чи я забув, що у мене вмирає дитина?» [1, 170]. Також у творі наявний інший звуковий символ – годинник, звук якого «голосно, різко» повертає героя з хвилин спокою у реальність та нагадує про горе: «коли ви щохвилини сподіваєтесь якогось лиха і душа ваша напружена, мов струна на струменті, раджу вам зупинити годинники. Якщо ви стежите за ними, вони без кінця продовжують ваші муки. Коли ж забуваєте за них, вони нагадують про себе, як цегла, що падає на голову...» [1, 172]. Настання світанку, смерть дочки – все стало явним, герой виходить зі свого кабінету звукові образи зникають, адже вже немає прихованого змісту, який вони передавали, залишаються лише зорові.

Етюд «Цвіт яблуні» – один із зразків словесного малювання, зорові образи-фарби тут виконують подвійну роль – зображальну та настроєву. За кольоровим сприйняттям етюд можна поділити на три частини: перехід від чорної барви до сірої та згодом до білої. Така зміна означає не лише зміну ночі на світанок, а й підсилює перетворення в складному психологічному стані героя: від безвиході, страждань до примирення з неминучим та до полегшення. Чорний колір домінує в першій умовній частині: «за чорними вікнами лежить світ, затоплений ніччю», «хата здається мені каютою корабля, що пливе десь у чорному невідомому морі», «проникне крізь вікно істота з великими чорними крилами, просунеться по хаті тінь... – й обірветься життя», «без кінця довгі чорні простори [1, 268]. Далі чорна масть зникає і з'являється сіра: «на всьому ліг сірий сумний колорит», «сірі меблі», «вікно сіріє», «сіра хата». Якщо чорне забарвлення сюжету означало тривогу, напругу, безпомічність та очікування невідомого, то сіре наближує до завершення і приносить герою «ясність» та звільнення від мук: «бачу своє серце, в якому немає найменшого горя», «смерть – то й смерть, життя – то й життя», «аж ось кінець». «Картина смерті на світанні життя» – називає герой смерть своєї дочки. Є світанні життя його маленької дочки та є ще одне світанні життя – весна у природі, яке письменник зображує у білій барві: «цвітуть яблуні», «білий цвіт», «біла сукеночка», «бліде, мов мертво світло серед білого дня» [1, 175]. Крім того, Михайло Коцюбинський додає ще два кольори, коли події відбуваються в пам'яті героя – його свіжі, живі та теплі спогади: «блакитне небо», «виднілось синє небо», «душа, що дивилась крізь сині очі», «золоте проміння», «жовті капчики». Загалом у творі світлі тони визначальні, адже, пропри трагічне завершення новели, бачимо ясність в душі головного героя, його чисті прозорі спогади, ранок, весну та квітування яблуні. Білий колір задає настрій вже з назви етюд, проте, читаючи далі, бачимо різкий контраст, який має місце і в кінці новели: герой обкладає мертво тіло цвітом яблуні – поєднання темного та світлого, смерті та життя.

У такий спосіб образ білих квітів обрамлює сюжет твору.

У творах Михайла Коцюбинського завжди присутня динамічність та протилежність образів: «свист тихшає... жінка мовчить, не чутоно плачу» і далі «раптом дикий крик...» [1, 173], спокій швидко переходить у тривогу: «довгі зелені луки з такою свіжою травою... не чую свисту, затихло калатало...» та «годинник пробив... голосно, різко. Сі два дзвінки впали мені на голову... мало не забили» [1, 171]; боротьба світла та темряви, життя та смерті: «я бачу як блимає світло – то піднімається, то падає, мов груди моєї дитини... і мені здається, що в той мент, як воно погасне, одлетить душа моєї Оленки» [1, 171].

Використання у прозі елементів з суміжних мистецтв дозволяє Михайлу Коцюбинському повніше зобразити події, осмислити внутрішні психологічні процеси героїв. Дослідження проблеми синтезу мистецтв у творах письменника надає змогу скласти систему чуттєвих виражальних засобів, порівняти їхню семантику в різних сюжетах, простежити способи творення художніх засобів впливу на психологічну сферу читача, тим самим розширить значення провідних колористичних та звукових образів в тому чи іншому творі письменника.

Джерела:

1. Коцюбинський М. Цвіт яблуні / М. Коцюбинський // Коцюбинський М. Твори: В 7 т. – К.: Наук. думка, 1974. – Т. 2. Повісті. Оповідання (1897 – 1908). – С. 169-176.
2. Макаренко Г. Музика і філософія: Шопенгауер, Вагнер, Ніцше / Г. Макаренко. – К.: Факт, 2004. – 152 с.
3. Поліщук Я. І ката, і героя він любив... : М. Коцюбинський: літературний портрет / Я. Поліщук. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 304 с.
4. Поліщук Я. Наслухаючи музику сфер: поетикальні паралелі творчості Михайла Коцюбинського та Кнута Гамсуна / Я. Поліщук // Слово і час. – 2010. – № 12. – С. 53-67.
5. Рисак О. Найперше – музика у слові: проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кін. ХІХ – поч. ХХ ст. / О. Рисак. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського університету ім. Лесі Українки, 1999. – 402 с.
6. Федоренко Є. Пошуки М. Коцюбинського – стиліста / Є. Федоренко // Українське слово: Хрестоматія укр. літ. та літ. критики ХХ ст. – К.: Аконт, 2001. – Кн. І. – С. 83-99.
7. Франко І. Із секретів поетичної творчості / І. Франко // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1981. – Т. 31. – С. 45-119.
8. Шевчук В. Поезія не живе на смітнику... Михайло Коцюбинський та його проза / В. Шевчук // Коцюбинський М. Що записано в книгу життя: повісті та оповідання. – Харків: Фоліо, 1994. – 543 с.